

Çağrı Bey-Selçukluların Kuruluş Hikayesi

Cihan Piyadeoğlu

İstanbul, Timaş Yayınları, 2011, 160 sayfa, ISBN: 978-605-114-431-3.

Ali Can TEKİNAY*

Kitabın yazarı genç diyebileceğimiz bir isim olup, Selçuklu tarihiyle yakın ilişki içinde bulunan Doç. Dr. Cihan Piyadeoğlu'dur. Yazarın bu çalışmayla günümüzde hepimizin göz önünde bulundurduğu Osmanlı Devleti'nin, devlet teşkilatının bazı alanlarında önemli rol almasına rağmen geri plana atılan

* Lisans 4. Sınıf Öğrencisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Tarih Bölümü, alicantekinay@gmail.com

Selçuklu Devleti'ne yoğunlaşmamızı amaçlamaktadır. Bu çabasında Çağrı Bey üzerinden yapmaktadır.

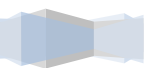
Eser 160 sayfa ve 3 bölümden oluşur. İlk bölüme geçmeden önce giriş kısmında 10.yy'da ortalarında Selçukluların kurulduğu coğrafyanın coğrafi ve siyasi şartları özet mahiyetinde anlatılmakta. Böylece okuyucunun kitabın ilerleyen bölümlerinde nelerle karşılaşacağını ufak bir ip ucu verilmektedir.

İlk bölüme adım attığımızda karşımıza Selçuk Bey'in faaliyetleri çıkmakta. Selçuk Bey'in ölümüne kadar Çağrı ve Tuğrul Beyler geri planda iken bu ölümle birden ön plana atıldıkları görülür. Ayrıca dönemin konjonktürel şartlarıyla beraber yazarın anlattıklarını harmanladığımızda kuvvetler arasındaki ittifak sisteminin sürekli değişmekte olduğunu anlamak zor olmayacaktır. Bildiğimiz üzere eski Türk devletlerinin kuruluş aşamasında kaynak eksikliğinden zati sağlıklı yorumlar yapmak mümkün değildir. Doç. Dr. Piyadeoğlu'da birçok kaynağa başvurmasına rağmen Çağrı Bey'in Doğu Anadolu Seferi hakkında mutabık bir tarih ve asker mevcuduna karar kılammıştır. Müellifin bu seferlerdeki asıl başarıyı Türklerin savaş sahasında ok kullanımına bağlaması kayda değerdir (s. 32). Ayrıca ilerki yıllarda gerçekleşen toprak kazanımları ve diğer grupların Çağrı ve Tuğrul Bey'in idaresine girmesinin bu zaferle ilişkilendirilmesi realist bir tespittir. Şüphesiz 1015-1020 arasında gerçekleşen keşif seferleri Doğu Anadolu coğrafyasının fethi, yaşamaya elverişli olduğu fikrini uyandırdı ve ardından Selçuklu Beylerinin o topraklara doğru harekete yönelmesini teşvik etti. Ardından ilerleyen yıllarda Tuğrul ve Çağrı Beylerin Gazneliler ve Karahanlılarla yaşadığı siyasi süreçler, kendilerine yurt arayışları kronolojik olarak işlenmektedir. Yazar, Gazneli Mesud'un Tuğrul ve Çağrı Bey'i hafife aldığı ayrıca yaptığı uygulamalarla da Selçuklu Devleti'nin kuruluşuna zemin hazırladığını ısrarla vurgulamıştır (s. 38).

Hemen akabinde Selçukluların bağımsızlık sürecini işlendiğini görmekteyiz. Bu süreç işlenirken anlatılan hadiselerde vezir, hükümdar, vali konuşmalarına yer verilmesi inandırıcılığı artırmaktadır. Selçukluların Horasan'a gelmeleriyle başlayan olaylar devletin kuruluşuna mal olan Dandanakan Savaşı sonuna kadar soluksuzca, sıkılmadan okunabilir. 1035-1040 arasında vuku bulan savaşlarda genellikle Selçuklular galip gelmiş, Gazneliler bir iki ufak zafer dışında başarılı olamamıştır. Piyadeoğlu bu durumu Selçukluların askeri alandaki birliğine karşılık, Gazneli askerlerinin itaatsizliğine ve Çağrı Bey'in askeri dehasına bağlamakta (s. 51, 52). Türklerin gerçekleştirdikleri yağma faaliyetleri ve Tuğrul-Çağrı-İbrahim Yinal'ın ayrı gruplar halinde yaşamaları henüz daha birlik içinde olmadıklarının işaretidir. Yazarın anlattıklarından 1038 tarihinde Nişabur'da hutbede Tuğrul Bey'in adının okunmasını bağımsızlık yolunda atılan önemli bir adım olarak görmek yanlış olmaz (s. 64, 65). Yalnız ülkemizde herkesin hayırla andığı Selçukluların bayram namazı için toplanan Gazneli ordusuna ok yağdırması Selçukluların dini inançlara yeterince saygılı olmadığını kanıtlar niteliktedir (s. 71). Müellifimizin böyle bir ayrıntıya değinmesi hadiselerle tarafsız yaklaştığı izlenimini kuvvetlendirmiştir.

Devletin bağımsız olmasını sağlayan Dandanakan Savaşı'ndaki olaylar ayrıntılı şekilde değerlendirilirken zaferin müneccimin öğrencisi olan Mollazadeye bağlanmasının gerçek olması düşünülemez. Yazarın bahsettikleri hakkında genel anlamda müspet fikirler belirtirken bir konuda eksikliğinin olduğuna değinmemek hata olur. O da şüphesiz 1035-1040 arasında Nesa, Telhab, Ulyaâbâd, Dandanakan Savaşları ve Selçukluların yıldan yıla değişen göç hareketlerini harita üzerinde bize sunmayı düşünmemesidir.

Eserin ikinci bölümünde Dandanakan Savaşı'ndan sonra 3 kardeşin devlet içerisindeki durumu ve Çağrı Bey'in faaliyetleri işlenmiştir. Bilindiği gibi Çağrı Bey kardeşi Tuğrul Bey'e sultanlığı bırakmış durumda idi. Ancak her 3 liderde kendi egemenliğindeki topraklarda hutbe okutup para bastırmıştır.

Bu yönetim biçimi eski Türk devletlerindeki çift başlı yönetim sistemiyle ilişkilendirilebilir. Cihan Piyadeoğlu'nun verdiği örneklerden Tuğrul Bey'in otoriter bir lider vasfında ülkeyi yönettiği anlaşılır (s. 108). Zaten Tuğrul Bey'in Selçuklu toplulukları üzerinde idari anlamda daha etkin rolde bulunduğu açıkça ortadadır. Yazar da bu doğrultuda hareket edip Çağrı Bey'in belirli konularda Tuğrul'un isteklerine itaat eder vaziyette olduğunu belirtiyor (s. 109). Çağrı Bey'in fetih faaliyetlerini bulduğumuz alt başlıkta ilk başta kendisi Belh, Harizm için Gaznelilerle ilgili yaptığı mücadelelerde sefere çıkmıştır. Yıllar geçtikçe hastalığının artması sonucu genç yaşta oğluna büyük bir misyon yükleyerek onu Gaznelilere karşı sefere göndermiştir. Nitekim oğlu Alp Arslan çıktığı mücadelelerden tecrübesiz olmasına karşın galip gelmiştir. Gazneliler-Selçuklular arasında yıllarca süren amansız rekabetin en sonunda barışla nitelenmesi iki taraf adına olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Yalnız bu barışın imzalanmasında Tuğrul Bey'in ilerlemiş yaşında etkisi göz ardı edilmemelidir. Akabinde Karahanlılarla da barış yapıldı ve Çağrı Bey'in hiç alışık olmadığı savaşız bir hayat başladı. Bu savaşız dönem kısa sürüp Sistan Sorunu doğunca Çağrı Bey, Musa Yabgu'ya saldırarak hanedanı dökecekken Tuğrul Bey'in otoritesiyle büyük felaketin önüne geçilmiştir (s. 121). Şüphesiz Sistan Sorunu önlenmeseydi Osmanlı Devleti'nde Ankara Savaşı sonrası yaşanan Fetret Devri'nin benzerini Selçuklu Devleti'nde de görmek pek zor olamayabilirdi.

Çalışmanın üçüncü bölümü ve sonuç kısmında benzer değerlendirmeler yapılarak Çağrı Bey'in kişiliği üzerinde durulmaktadır. Yazarın burada ısrarla altını çizdiği nokta Çağrı Bey'in askeri kişiliğidir. Özellikle Dandanakan Savaşı'ndaki rolünü vurgulayıp devletin kuruluşunu ona bağlamaktadır. Piyadeoğlu'nun Çağrı Bey'i fazlaca övüp Tuğrul Bey, Musa Yabgu gibi diğer komutanlara haksızlık yaptığını düşünmeden edemiyoruz. Eserin en sonunda da 961 tarihinden 1059'a kadar geçen hadiseler kronolojik bir cetvelle aktarılır ve eser noktalanır.

Eserden genel olarak tarihçiler ve biraz da genel kültür düzeyi yüksek olan bireyler faydalanabilir. Dil günümüz Türkçesine oldukça yakın olup anlatımda sade ve akıcı bir üslup görülür. Olaylar aktarılırken kronolojik bir sıra takip edilmiştir. Hicri takvimlerin karşılığı olarak miladi tarihlerin verilmesi okuyucuyu yıl hesaplama derdine girmekten kurtarmıştır. Lâkin yazarın onca savaş ve göç hareketlerini harita, tablo gibi hiçbir yardımcı kaynak kullanmadan olduğu gibi aktarmasının son derece hatalı olduğu aşikardır. Buna ek olarak dipnotların sayfa altına değil de bölüm sonuna konmasında bir başka kusurlu harekettir. Dipnotları okumak isteyince sürekli sayfa çevirme ihtiyacı duymamız, dikkatimizi dağıtacağı gibi kitapla olan ilişkimizde soğutabilir.

Netice olarak Doç. Dr. Cihan Piyadeoğlu günümüz tarih dünyasında Osmanlı Devleti'nden dolayı geri planda bulunan Selçuklu Devleti'ni, Çağrı Bey üzerinden anlatma düşüncesi ile yazdığı eserinde birkaç ufak hata dışında başarılı olduğu söylenebilir. Kitabı tamamladığımızda Selçuklu Devleti'nin kuruluş hikayesindeki isimlerin başında gelen Çağrı Bey'i gelecek nesillere aktarmamız gereken bir lider olması gerektiği izleniminin uyanması hiçte zor değildir.

